

VẤN ĐỀ TÍCH HỢP LIÊN MÔN TRONG DẠY HỌC NGỮ VĂN Ở TRƯỜNG TRUNG HỌC PHỔ THÔNG HIỆN NAY

Trần Thị Mỹ Hồng

Trường Đại học Quảng Bình

Tóm tắt. *Dạy học tích hợp liên môn* hiện đang được các trường trung học phổ thông trên toàn quốc nghiên cứu và áp dụng. Đây là một chủ trương mới của Bộ Giáo dục - Đào tạo (GD-ĐT) nên nếu giáo viên, sinh viên sư phạm không được trang bị kiến thức tốt sẽ gặp nhiều khó khăn khi thực hiện. Trên cơ sở lý luận chung về dạy học tích hợp, liên môn, bài viết trình bày cách thiết kế một số giáo án Ngữ văn vận dụng kiến thức liên môn và tổ chức giờ dạy theo định hướng phát triển năng lực học sinh, nâng cao chất lượng giảng dạy, đáp ứng yêu cầu đổi mới kiểm tra, đánh giá.

Từ khóa: *tích hợp, liên môn, dạy học, Ngữ văn, trung học phổ thông*

1. MỞ ĐẦU

Chủ trương đổi mới đồng bộ phương pháp dạy học và kiểm tra, đánh giá ở các trường phổ thông theo định hướng phát triển năng lực của học sinh trên tinh thần Nghị quyết 29 - NQ/TU về đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo đang đặt ra thách thức lớn đối với đội ngũ giáo viên. Trong đó dạy học theo hướng tích hợp, liên môn đáp ứng yêu cầu của mục tiêu dạy học phát triển năng lực học sinh và yêu cầu học sinh vận dụng kiến thức vào giải quyết những vấn đề thực tiễn đang được Bộ GD - ĐT đánh giá cao. Các trường THPT hiện phải đổi mới theo hướng dạy học tích hợp, liên môn để năm 2017 đáp ứng yêu cầu thi tích hợp một số môn trong kỳ thi THPT quốc gia, trong khi sách giáo khoa, chương trình vẫn chưa thay đổi. Đối với nhiều giáo viên, dạy học tích hợp liên môn là khái niệm hoàn toàn mới. Để giúp giáo viên và sinh viên ngành sư phạm Ngữ văn hiểu rõ hơn về vấn đề này, chúng tôi trình bày cách thiết kế giáo án vận dụng kiến thức liên môn và cách thức tổ chức giờ dạy vận dụng kiến thức liên môn theo định hướng phát triển năng lực học sinh, nâng cao chất lượng giảng dạy, đáp ứng yêu cầu đổi mới kiểm tra, đánh giá.

2. NỘI DUNG

Trong lý luận dạy học, tích hợp được hiểu là sự kết hợp một cách hữu cơ các kiến thức, kỹ năng thuộc những môn học khác nhau thành một nội dung thống nhất. Theo Nguyễn Xuân Thành: “Dạy học tích hợp có nghĩa là đưa những nội dung giáo dục có liên quan vào quá trình dạy học các môn học như: tích hợp giáo dục đạo đức, lối sống; giáo dục pháp luật; giáo dục chủ quyền quốc gia về biên giới, biển, đảo; giáo dục sử dụng năng lượng tiết kiệm và hiệu quả, bảo vệ môi trường, an toàn giao thông...” [6]. Dạy học liên môn là dạy học những nội dung kiến thức liên quan đến hai hay nhiều môn học, tránh việc học sinh phải học lại nhiều lần cùng một nội dung kiến thức ở các môn học khác nhau. “Dạy học liên môn ở môn Văn thực chất là sự vận dụng những nội dung và phương pháp các lĩnh vực, các môn học có liên quan để nhằm làm tăng thêm hiệu quả dạy học” [6]. Như vậy, dạy học tích hợp liên môn là sự kết hợp của hai vấn đề tích hợp và liên môn. Trong đó tích hợp là nói đến phương pháp và mục tiêu của hoạt động dạy học, liên môn là

đề cập tới nội dung dạy học. Giáo viên phải chú ý mối liên hệ các nội dung kiến thức trong bài dạy, bảo đảm học sinh vận dụng tổng hợp các kiến thức đó một cách hợp lý để giải quyết các vấn đề trong học tập, trong cuộc sống.

Có thể khẳng định, tích hợp liên môn trong dạy học nói chung và dạy học Ngữ văn là tất yếu và rất cần thiết. Trong chương trình giảng dạy, giáo viên Ngữ văn không chỉ cần có sự tích hợp nội dung kiến thức, kỹ năng của ba phân môn Đọc văn - Tiếng Việt - Làm văn mà còn phải tích hợp nội dung kiến thức, kỹ năng của các môn học khác có liên quan, các vấn đề trong thực tiễn đời sống và đặc biệt là các nội dung giáo dục thái độ tư tưởng cho học sinh một cách linh hoạt, uyển chuyển và tinh tế. Đó là sự vận dụng nội dung ở các lĩnh vực, các môn học có liên quan nhằm làm tăng thêm hiệu quả dạy học. Đối với phần đọc hiểu, tác phẩm văn học có mối quan hệ chặt chẽ với các môn học khác đặc biệt là Lịch sử, Địa lý, Giáo dục công dân. Những kiến thức liên môn không chỉ làm cho bài học phong phú, đa dạng mà còn góp phần khắc sâu kiến thức của phần đọc văn. Tuy nhiên, dạy học tích hợp, vận dụng kiến thức liên môn tuyệt đối không phải là phép cộng đơn giản như cộng thêm kiến thức Lịch sử, Địa lý, Giáo dục công dân vào Ngữ văn. Vì vậy, thực tế cho thấy, nhiều giờ dạy giáo viên tích hợp một cách gượng gạo, các đơn vị kiến thức được tích hợp không có mối quan hệ gắn bó, chọn đơn vị kiến thức tích hợp chưa trọng tâm dẫn đến bài dạy thiếu tính hệ thống, thiếu chiều sâu...

Để vận dụng quan điểm dạy học tích hợp liên môn có hiệu quả, trước hết người dạy cần xác định chính xác, đúng đắn mục tiêu, nội dung, nguyên tắc, phương pháp tích hợp trong bài dạy thông qua các câu hỏi: Sử dụng tích hợp, liên môn trong bài dạy để làm gì? (mục tiêu), trong bài dạy, nội dung nào cần tích hợp, liên môn? (nội dung), sử dụng tích hợp, liên môn trong bài dạy xuất phát từ những cơ sở nào? (nguyên tắc), cách thức sử dụng tích hợp, liên môn như thế nào? (phương pháp)... Theo chủ trương dạy học tích hợp, liên môn, các giáo viên phải xem xét, rà soát nội dung chương trình, sách giáo khoa hiện hành, bổ sung, cập nhật những thông tin mới, phù hợp... Vì thế khi thiết kế giáo án tích hợp, liên môn cần chú ý các hoạt động, thao tác nhằm tổ chức cho học sinh thực hiện trong giờ lên lớp để lĩnh hội tri thức, phát triển năng lực và nhân cách theo mục tiêu bài dạy. Đồng thời phải lựa chọn những kiến thức của các bộ môn có liên quan, chú trọng thiết kế các tình huống tích hợp và tương ứng là các hoạt động phức hợp để học sinh vận dụng phối hợp các tri thức và kỹ năng của các phân môn vào xử lý các tình huống đặt ra, qua đó chẳng những lĩnh hội được tri thức và kỹ năng riêng rẽ của từng phân môn mà còn chiếm lĩnh tri thức và phát triển năng lực tích hợp.

Khi thiết kế giáo án dạy học tích hợp, liên môn cần tuân thủ các bước:

- **Xác định mục tiêu của bài học.**
- **Xác định nội dung tích hợp kiến thức liên môn.**
- **Xác định các hoạt động dạy - học của giáo viên và học sinh.**
- Xác định các phương pháp dạy học phù hợp.
- **Xác định các phương tiện dạy học sử dụng trong bài dạy.**
- **Xác định thời gian cho mỗi nội dung của giáo án.**

Ví dụ, khi thiết kế giáo án bài đọc văn *Từ ấy* của Tố Hữu [5], phải làm rõ những tri thức, kỹ năng cần hình thành, tích lũy cho học sinh (HS) qua phân tích, chiêm lĩnh kiến thức và phải chú trọng nội dung tích hợp giữa các bộ môn.

- Mục tiêu dạy học: HS cảm nhận được niềm vui lớn, lẽ sống lớn, tình cảm lớn của người thanh niên khi được giác ngộ lí tưởng cộng sản. Từ đó có ý thức bồi đắp lí tưởng, quyết tâm thực hiện lí tưởng và tích cực nâng cao các kỹ năng sống.

- Nội dung tích hợp kiến thức liên môn: Đó là tích hợp bộ môn Giáo dục công dân, Lịch sử, Kỹ năng sống để gắn lí luận với thực tiễn, giáo dục lý tưởng sống cho thanh niên, bồi đắp lòng yêu nước và ý thức trách nhiệm đối với Tổ Quốc. Tích hợp môn Giáo dục công dân về một số phạm trù cơ bản của đạo đức, công dân với cộng đồng, công dân với sự nghiệp xây dựng và bảo vệ Tổ Quốc, tự hoàn thiện bản thân để biết đặt mục tiêu phấn đấu rèn luyện, tự trọng, tự tin vào khả năng của bản thân. Tích hợp môn Lịch sử với các kiến thức về cuộc vận động dân chủ trong những năm 1936 - 1939, nắm được tình hình thế giới và trong nước vào thời điểm bài thơ ra đời để thấy được ý nghĩa lớn lao của việc bắt gặp lí tưởng cộng sản của nhà thơ Tố Hữu. Tích hợp kỹ năng sống nhằm giáo dục kỹ năng sống giúp học sinh hoàn thiện bản thân, tránh suy nghĩ theo lối mòn và hành động theo thói quen trên hành trình biến ước mơ thành hiện thực.

Hay khi dạy học tác phẩm *Ai đã đặt tên cho dòng sông?* của Hoàng Phủ Ngọc Tường [3] theo hướng tích hợp liên môn giáo dục về truyền thống lịch sử, địa lý, văn hóa vùng thành phố Huế giúp các em không những có thêm kiến thức tổng hợp về các bộ môn xã hội mà còn có thêm hiểu biết, yêu quý, tự hào về một vùng đất vốn là cố đô giàu truyền thống lịch sử, địa lý, văn hóa của đất nước.

- Mục tiêu bài học: Cảm nhận được vẻ đẹp, chất thơ từ cảnh sắc thiên nhiên của sông Hương từ bề dày lịch sử, văn hóa của Huế và tâm hồn con người vùng đất cố đô; hiểu được tình yêu, niềm tự hào tha thiết, sâu lắng của tác giả dành cho dòng sông quê hương, cho xứ Huế thân yêu và cho đất nước.

- Nội dung tích hợp kiến thức liên môn: Kiến thức môn Địa lý sẽ giúp học sinh hiểu sâu hơn về dòng sông Hương. Đó là một dòng sông có hai nguồn chính đều bắt nguồn từ dãy núi Trường Sơn. Dòng chính của Tả Trạch dài khoảng 67 km, bắt nguồn từ dãy Trường Sơn Đông, ven khu vực vườn quốc gia Bạch Mã chảy theo hướng tây bắc với 55 thác nước hùng vĩ, qua thị trấn Nam Đông rồi sau đó hợp lưu với dòng Hữu Trạch tại ngã ba Bằng Lăng. Hữu Trạch dài khoảng 60 km là nhánh phụ, chảy theo hướng bắc, qua 14 thác và vượt qua phà Tuần để tới ngã ba Bằng Lăng, nơi hai dòng này gặp nhau và tạo nên sông Hương. Tích hợp kiến thức môn Lịch sử, học sinh sẽ rất thú vị khi có rất nhiều khoảng thời gian được nhắc tới trong bài kí. Thế kỉ XV, sông Hương được nhắc đến trong *Dư địa chí* của Nguyễn Trãi; vẻ vang soi bóng kinh thành Phú Xuân, gắn liền với tên tuổi của người anh hùng Nguyễn Huệ vào thế kỉ XVIII, sóng hết lịch sử bi tráng của thế kỉ XIX, đi vào thời đại của Cách mạng tháng Tám bằng những chiến công rung chuyển và chứng kiến cuộc nổi dậy tổng tiến công tết Mậu Thân 1968...

Hướng dẫn đọc hiểu bài thơ *Tây Tiến* (Quang Dũng) [3], nội dung kiến thức các môn học Giáo dục công dân, Địa lý, Lịch sử sẽ được tích hợp. Tích hợp môn Địa lý khi tìm hiểu địa bàn đóng quân và hoạt động của binh đoàn Tây Tiến. Vị trí địa lý đó đã giúp học sinh cảm nhận sâu sắc hơn về đẹp của những người lính Tây Tiến. Vùng núi rừng miền Tây xa xôi của Tổ quốc cho chúng ta hiểu hơn về những nỗi vất vả, gian lao của đoàn quân Tây Tiến, đồng thời hiểu được lòng quả cảm, sự hi sinh cao cả không tiếc tuổi xuân của những thanh niên Hà Nội. Tích hợp môn Lịch sử khi chú ý hoàn cảnh ra đời của bài thơ trong những năm đầu của cuộc kháng chiến chống Pháp. Lịch sử Việt Nam những năm đầu của cuộc kháng chiến chống Pháp giúp ta hiểu hơn nhiệm vụ cao cả của người lính Tây Tiến lúc bấy giờ là bảo vệ biên giới Việt - Lào nơi mà lịch sử gọi là “bức phen giậu” để bảo vệ tốt hơn căn cứ địa Việt Bắc của ta trong kháng chiến chống Pháp. Từ đó giúp ta hiểu hơn lí tưởng sống cao đẹp của người lính sẵn sàng xả thân cho Tổ quốc, sẵn sàng đi bất cứ nơi đâu khi Tổ quốc cần. Sự ảnh hưởng lí tưởng sống của người lính Tây Tiến đối với thanh niên trong thời đại ngày nay là nội dung tích hợp môn Giáo dục công dân...

Đối với môn Ngữ văn, phân đọc hiểu tác phẩm văn học có mối quan hệ chặt chẽ với các môn học khác, đặc biệt là Lịch sử, Địa lý, Giáo dục công dân... Những kiến thức liên môn không chỉ làm cho bài học phong phú, đa dạng mà còn góp phần khắc sâu kiến thức của phân đọc văn. “*Chiếc thuyền ngoài xa*” [3] là một truyện ngắn tiêu biểu của nhà văn Nguyễn Minh Châu sau năm 1975. Mục tiêu cần đạt khi dạy đọc hiểu tác phẩm này là học sinh cảm nhận được những chiêm nghiệm sâu sắc của nhà văn về cuộc đời và nghệ thuật: Mỗi người trên cõi đời, nhất là người nghệ sĩ không nên nhìn đời và nhìn người một cách đơn giản, cần có một đôi mắt tinh tường biết nhìn nhận cuộc sống và con người một cách đa diện, nhiều chiều có khả năng phát hiện ra bản chất thực sự sau vẻ đẹp bên ngoài. Nghệ thuật chân chính không bao giờ rời xa cuộc đời, nó là cuộc đời và luôn luôn vì cuộc đời. Nghệ sĩ đích thực không chỉ là người biết rung động trước cái đẹp mà trước tiên phải biết yêu, ghét, vui, buồn trước mọi lẽ đời và biết đấu tranh cho lẽ phải, cho công lí, cho cái đẹp, cái thiện bởi “bản thân cái đẹp chính là đạo đức”.

Nội dung kiến thức liên môn được tích hợp trong bài dạy ngoài những kiến thức lịch sử, địa lý, văn hóa, nghệ thuật, pháp luật... còn giáo dục kỹ năng sống. Trong tác phẩm, nạn bạo hành gia đình, vấn đề bình đẳng giới được đặt ra khá bức thiết. Hình ảnh một người chồng, người cha vũ phu, đánh vợ mình một cách tàn bạo bằng chiếc thắt lưng, vừa đánh vừa nhục mạ người đàn bà khốn khổ là lời tố cáo, đấu tranh cho một vấn nạn đầy bức xúc và nhức nhối trong xã hội. Có nhiều nguyên nhân dẫn đến bạo hành gia đình. Ở “*Chiếc thuyền ngoài xa*”, nguyên nhân chủ yếu khiến người đàn bà hàng chài bị đánh là bởi mỗi khi khổ quá, người chồng lại đánh vợ “ba ngày một trận nhẹ, năm ngày một trận nặng”. Như vậy, hoàn cảnh và điều kiện sống là một trong những nguyên nhân dẫn đến bạo lực gia đình. Cái gì quá khó khăn, quá vất vả thường khiến con người ta ích kỉ và tàn nhẫn. Tích hợp điều này, các em học sinh sẽ cảm nhận được tình cảm gia đình thiêng liêng, sự hy sinh của người mẹ, có cái nhìn đa chiều hơn về cuộc đời, biết cảm thông cho nỗi đau người khác...

Như đã nói, dạy học Ngữ văn ở trường THPT theo quan điểm tích hợp phải chú trọng thiết kế các tình huống tích hợp và các hoạt động để HS vận dụng phối hợp các tri thức và kỹ năng của các phân môn hay của các môn có liên quan vào xử lý các tình huống đặt ra, qua đó lĩnh hội được tri thức, phát triển năng lực tích hợp. Khó khăn của giáo viên khi dạy tích hợp, liên môn không chỉ ở vấn đề nội dung mà ở cả phương pháp dạy học. Dạy học theo hướng tích hợp liên môn đòi hỏi giáo viên phải có năng lực trong tổ chức hoạt động học tích cực, tự giác và sáng tạo cho học sinh. Tổ chức hoạt động đọc hiểu vận dụng kiến thức liên môn trên lớp, giáo viên phải chú trọng mối quan hệ giữa học sinh và nội dung dạy học, trong đó giáo viên giữ vai trò, chức năng tổ chức, hướng dẫn, định hướng chứ không phải truyền thụ áp đặt một chiều, học sinh được đặt vào vị trí trung tâm của quá trình tiếp nhận, đóng vai trò chủ thể cảm thụ, nhận thức thẩm mỹ, trực tiếp tiến hành hoạt động tiếp cận, khám phá, chiếm lĩnh kiến thức. Đồng thời, khi tổ chức dạy học theo hướng tích hợp liên môn giáo viên cần lựa chọn phương pháp phù hợp, nội dung tích hợp, cách thức hợp lý sao cho giảm tải được kiến thức và rút ngắn được thời gian học tập mà vẫn đạt được mục tiêu bài học...

Với chương trình hiện hành, giáo viên ở các tổ bộ môn khác nhau nên có những buổi sinh hoạt chuyên môn chung, cùng xây dựng các chủ đề tích hợp, bảo đảm cho học sinh vận dụng được tổng hợp các kiến thức đó một cách hợp lý để giải quyết các vấn đề trong học tập, cuộc sống, đồng thời trao đổi về nội dung, hình thức và phương pháp tổ chức dạy học; cùng dự giờ, rút kinh nghiệm để nâng cao hiệu quả dạy học. Khi tổ chức dạy học tích hợp liên môn các thầy cô giáo thường tổ chức dạy học theo các phương pháp dạy học tích cực nhằm huy động tối đa sự sáng tạo của học sinh, tạo điều kiện để các em được chủ động lĩnh hội và vận dụng các kiến thức đã học vào thực tiễn cuộc sống.

3. KẾT LUẬN

Vận dụng quan điểm tích hợp liên môn trong dạy học Ngữ văn THPT đã và đang được thực hiện theo tinh thần đổi mới giáo dục một cách có hiệu quả. **Qua thực tế, có thể thấy nhiều vấn đề được đặt ra khi dạy học tích hợp liên môn ở bộ môn Ngữ văn như xác định được mục tiêu, nội dung tích hợp, nguyên tắc và phương pháp tích hợp...** Có nhiều rào cản cần phải vượt qua khi đổi mới theo hướng dạy học này, trong đó cũng có khó khăn **từ phía người dạy bởi trước nay, giáo viên** được đào tạo để dạy chuyên môn chứ không phải liên môn. Điều này đòi hỏi **giáo viên trong các tổ bộ môn cần hợp tác** hỗ trợ nhau trong xác định kiến thức liên quan, chọn lọc những kiến thức thật cần thiết phù hợp với trình độ nhận thức, tâm sinh lý của học sinh để tích hợp. Đồng thời, các trường sư phạm cần quan tâm bồi dưỡng nhiều hơn nữa các năng lực cơ bản cho sinh viên, trong đó chú trọng phát triển năng lực dạy học tích hợp, liên môn. Hi vọng rằng, dạy học theo hướng tích hợp liên môn tiếp tục nghiên cứu, thử nghiệm, áp dụng và thành công. Đó là cơ sở để Bộ GD - ĐT đổi mới kiểm tra đánh giá theo hướng tích hợp kiến thức liên môn - một hướng kiểm tra hiện đại dự tính được áp dụng từ năm 2017.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Nguyễn Thanh Hùng (chủ biên) - Lê Thị Diệu Hoa (2007), *Phương pháp dạy học Ngữ Văn - những vấn đề cập nhật*, Nxb Giáo dục, Hà Nội.
- [2] Phan Trọng Luận (Tổng chủ biên) (2014), *Ngữ văn 10*, tập 1, 2, Nxb Giáo dục Việt Nam.
- [3] Phan Trọng Luận (Tổng chủ biên) (2015), *Ngữ văn 12*, tập 1, 2, Nxb Giáo dục Việt Nam.
- [4] Phan Trọng Luận (2011), *Phương pháp dạy học Văn*, Nxb Đại học Sư phạm.
- [5] Trần Đình Sử (Tổng chủ biên) (2014), *Ngữ văn 11*, nâng cao, tập 1, 2, Nxb Giáo dục Việt Nam.

THE ISSUE OF INTEGRATING MULTI SUBJECTS INTO TEACHING LITERATURE IN HIGH SCHOOLS

***Abstract.** Teaching by intergrating multi subjects is being concerned and applied by many high schools. This is a new policy of the Ministry of Education and Training so if teachers, and pedagogical students are not well equipped with knowledge about this, they will encounter difficulties. Based on the general theory of integrated teaching, the article shows how to design some lesson plans for teaching literature and the way of organizing lessons to develop students' capacity, improve teaching quality, and meeting the requirements of innovating test and evaluation.*

***Keywords:** intergrating, multi-subjects, teaching, literature, high school*